

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Волкової Наталії Павлівни
на дисертаційне дослідження Бутенко Людмили Леонідівни
«Методологізація загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів
та науково-педагогічних працівників в умовах трирівневої системи
вищої освіти», подане на здобуття наукового ступеня доктора
педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційної роботи зумовлена сучасними тенденціями розвитку постіндустріального суспільства, орієнтацією системи педагогічної освіти на підготовку фахівців із сформованою системою ціннісних орієнтацій, умінь та навичок реалізації методології практичної педагогічної діяльності в умовах мінливості, непередбачуваності реалій соціокультурного та інформаційного середовища. Упровадження в освітньому просторі України трирівневої системи вищої освіти (бакалаврат, магістратура, аспірантура) вимагає забезпечення наступності загальнопедагогічної підготовки фахівців сфери освіти, їхньої соціальної та професійної мобільності на ринку праці.

На основі аналізу наукової літератури у міждисциплінарному контексті, практики підготовки майбутніх фахівців сфери освіти автором цілком справедливо наголошується на наявності протиріч між: вимогами сучасного суспільства до професійної діяльності фахівців сфери освіти, які мають успішно виконувати свої функційні обов'язки в умовах динамічності інформаційного простору, ситуаціях невизначеності, багатомірності й багатозадачності педагогічного процесу та недостатнім рівнем готовності майбутніх педагогічних і науково-педагогічних працівників до використання методології практичної педагогічної діяльності; потенційними перетворювальними можливостями педагогічного знання та практикою його використання майбутніми вчителями / викладачами та науковцями в галузі освіти; необхідністю забезпечити наступність загальнопедагогічної підготовки на всіх рівнях вищої педагогічної освіти (бакалаврат, магістратура, аспірантура) та

відсутністю взаємоузгодженості освітньо-професійних та освітньо-наукових програм, їхніх структурно-тематичних і технологічних аспектів.

Дисертаційна робота виконана у межах комплексної теми «Освітні технології навчально-виховного процесу у сучасних закладах освіти» (державний реєстраційний номер 0110U000751), що виконувалась у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Чітко визначений науковий апарат забезпечує послідовність та логічність виконання усіх етапів дисертаційної роботи. Представлена концепція дослідження увиразнює провідну ідею щодо створення змістових та технологічних засад для оволодіння майбутніми фахівцями галузі освіти методами пізнання багатомірної педагогічної дійсності, методології практичної педагогічної діяльності. В якості методологічного підґрунтя роботи обрано системний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, праксеологічний, технологічний та епістемологічний підходи. Концептуальні положення в єдності методологічного, теоретичного та технологічного концептів забезпечують подальші орієнтири реалізації завдань дослідження, спрямовують науковий пошук на розробку та впровадження теоретико-методичних засад методологізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників в умовах трирівневої системи вищої освіти, що сприяє формуванню методолого-праксеологічної компетентності здобувачів вищої освіти педагогічного профілю. Структура дисертаційної роботи розкриває багатоплановий ракурс досліджуваної проблеми. Не можна оминати увагою й доцільне обрання методів дослідження, їх відповідність поставленим завданням.

Теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи Бутенко Людмили Леонідівни можна деталізувати у наступних позиціях.

Звернення до історико-педагогічного аспекту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів у вітчизняних закладах освіти зумовило висновок про особливості її становлення та розвитку у контексті академічної (XIX – початок XX ст.), професійно зорієнтованої (20 – 70-х рр. XX ст.), професійно-

технологічної (з 80-х рр. ХХ ст.) спрямованості змісту, форм та методів загальнопедагогічної підготовки.

Заслуговує на увагу аналіз генези теоретико-методичних засад загальнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців сфери освіти в педагогічному дискурсі з кінця ХХ ст. до нашого часу, узагальнення наукових позицій щодо мети, змісту, результату, форм та методів такої підготовки. Справедливо наголошується, що наскрізною лінією теорії та практики загальнопедагогічної підготовки є визнання її гуманістичних засад, єдності професійно-прикладних та особистісних характеристик майбутнього вчителя/викладача.

Ураховуючи специфіку змісту загальнопедагогічної підготовки розкрито загальні характеристики базових навчальних дисциплін («Педагогіка», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності»). На основі аналізу нормативних документів, зокрема Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», прийнятих нещодавно професійних стандартів за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» акцентовано увагу на необхідності узгодження положень стандарту із освітньо-професійними та освітньо-науковими програми підготовки майбутніх фахівців сфери освіти, зокрема в аспекті співвідношення трудових функцій та професійних компетентностей. За результатами аналізу відповідних програм у провідних закладах освіти України відзначено суттєву варіативність і щодо кількості кредитів на освітні компоненти загальнопедагогічної підготовки, і щодо переліку дисциплін такої підготовки.

Схвалення заслуговує звернення автора до питання моделей та концепцій навчання педагогіки, зокрема позицій З. Курлянд, О. Дубасенюк, А. Бойко та ін. щодо структурування курсу педагогіки, визначення його змісту, форм та методів організації освітнього процесу. Теоретичні позиції, представлені у концепції експериментально-аналітичного навчання педагогіки Л. Косолапової використано автором у процесі обґрунтування засад власної роботи.

Безперечною позитивною відзнакою роботи є розгляд особливостей загальнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців сфери освіти в умовах VUCA-світу, аналіз напрямів вдосконалення педагогічної освіти у вимірі таких понять, як нестабільність, мінливість, неоднозначність та ін. Ми цілком погоджуємося із висновком про те, що за умови розгляду освіти, освітнього процесу як складної динамічної системи невизначеність має розглядатися як інструмент дослідження такої системи, що дозволяє виявити ступінь її адаптивності до змін, міру стійкості тощо. Саме з викликами VUCA-світу у подальшому обґрунтуванні позицій дослідження автор пов'язує необхідність реалізації принципів випереджувальності, трансдисциплінарності, урахування соціокультурного середовища як метасистеми для процесу методологізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців сфери освіти.

Звернення до феномену багатомірної педагогічної дійсності, розмежування понять «педагогічна дійсність» та «педагогічна реальність» зумовлені авторським переконанням щодо необхідності урахування характеристик саме педагогічної дійсності у процесі загальнопедагогічної підготовки здобувачів педагогічного профілю, що реалізовано надалі в обґрунтуванні змістових ліній та технологій методологізації загальнопедагогічної підготовки.

У підрозділі 2.3. на основі ґрунтовного аналізу філософських позицій вітчизняних та зарубіжних науковців представлено сутнісні характеристики методології практичної діяльності. Ключовим є висновок про фундаментальне значення методу у структурі будь-якої діяльності, розуміння методології педагогічної діяльності як галузі знання про принципи і засоби організації пізнавальної та практичної діяльності, що забезпечує результативність, успішність такої діяльності в умовах надвисокої динамічності соціальних та економічних процесів.

З орієнтацію на реалізацію положень методології практичної діяльності у дисертації представлено динаміку цільових установок професійної підготовки у мовах трирівневої системи вищої освіти, розкрито особливості «перехресного

вступу» до магістратури, відзначено необхідність наступності (горизонтальної та вертикальної) як змісту, так й технологій загальнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців сфери освіти.

Науковим здобутком дисертантки вважаємо визначення сутності, структури та функцій понять «методологізація загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників», «методолого-практично компетентність» майбутніх фахівців сфери освіти, розробку структурно-функційної моделі досліджуваного процесу, обґрунтування змістових ліній та технологій реалізації завдань методологізації загальнопедагогічної підготовки зазначених фахівців. Автор зауважує на необхідності урахування вимог постнекласичної наукової раціональності в аспекті рефлексії ціннісних та смислових контекстів освітньої практики, прийняття множинності поглядів на явища та процеси педагогічної дійсності.

Серед пропонованих у роботі змістових ліній методологізації на особливу увагу заслуговує позиція щодо використання технологій та методів пізнання багатомірної педагогічної дійсності, яка репрезентована у змісті педагогічних дисциплін у різних формах (науковий, навчальний, художній текст, педагогічні ситуації різного типу тощо), з опорою на суб'єктний досвід здобувачів. Підтримуємо автора у прагненні детально представити емпіричну частину дослідження, продемонструвати особливості технологій запитування, проблематизації, концептуалізації тощо у роботі із здобувачами різного рівня (бакалаврат, магістратура, аспірантура).

На підставі зазначеного констатуємо, що завдання дисертаційної роботи реалізовано в повному обсязі; висновки дисертації свідчать про цілісність та логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням.

Структура роботи відзначається логічністю, адекватно відображає напрями теоретико-експериментального дослідження. Зміст дисертаційної роботи засвідчує ґрунтовну обізнаність здобувачки у галузі філософських, психолого-педагогічних наукових розвідок з проблем сучасної педагогічної теорії та практики, здатність до системного аналізу, узагальнення наукових

положень, використання міждисциплінарних та трансдисциплінарних зв'язків у соціогуманітарній сфері. Дисертаційна робота оформлена згідно нормативних вимог ДАК. Основні положення представлено у 45 опублікованих наукових працях, з них 42 – одноосібні, зокрема: 1 монографія, 23 наукових публікації, зокрема 4 статті в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, включених до наукометричних видань, що відповідає чинним вимогам.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи, яка відображає високий рівень теоретичної підготовки автора, уміння до репрезентації наукових здобутків.

Таким чином, дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого містять значне теоретико-методичне та практичне значення для підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників, складають вагоме підґрунтя для формування в майбутніх фахівців сфери освіти методолого-праксеологічної компетентності як важливої передумови забезпечення успішності їхньої професійної діяльності.

Разом з тим, аналіз дисертаційної роботи Бутенко Людмили Леонідівни дозволяє висловити деякі зауваження та окреслити дискусійні питання.

1. Розкриваючи теоретико-методичні засади загальнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців сфери освіти у сучасному науковому дискурсі необхідно більш ґрунтовно визначити можливості використання позитивного досвіду такої підготовки у зарубіжних країнах.

2. У підрозділі 2.1. автор достатньо повно розкриває особливості праксеологічного підходу в освіті, наводить переконливі позиції щодо праксеологічного складника професійної компетентності фахівців педагогічного профілю у наукових студіях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Проте, у характеристиках методолого-праксеологічної компетентності перевага надана позиціям щодо методологічних знань та умінь майбутніх фахівців сфери освіти, з чим не можна погодитися.

3. На наш погляд, підрозділ 2.2. перенасичений аналізом філософських позицій щодо методології практичної діяльності, що призвело до певного

звуження репрезентацію власне педагогічного аспекту обґрунтування необхідності звернення у процесі загальнопедагогічної підготовки до евристичного потенціалу методів пізнання педагогічної дійсності.

4. У викладі теоретичних засад дослідження, розкритті змістових ліній методологізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників наголошується на мотиваційно-ціннісних аспектах опановування здобувачами методології практичної діяльності, методів пізнання педагогічної дійсності, що відповідає сучасним положенням компетентнісного підходу, загальним орієнтирам підготовки фахівців сфери освіти. Проте серед методологічних підходів аксіологічний підхід на жаль відсутній.

5. Згідно концепції дослідження у контексті методичних засад методологізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців сфери освіти в умовах трирівневої системи вищої освіти відзначено про необхідність розробки та впровадження адаптаційного модуля для здобувачів другого рівня (магістратура), які не мають базової педагогічної освіти. У цілому можна погодитися із пропонуваним підходом. Однак, в експериментальній частині дисертації не показано особливості організації роботи магістрантів за таким модулем, не схарактеризовано критерії оцінки його ефективності.

6. Для діагностики рівнів сформованості методолого-праксеологічної компетентності майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників автор цілком справедливо наголошує на необхідності використання рефлексивного критерію. Проте, перебіг формувального етапу дослідно-експериментальної роботи не надає повного уявлення про можливість досліджуваного процесу забезпечити саме рефлексивний компонент означеної компетентності.

Водночас зазначені зауваження та побажання в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

ВИСНОВОК

Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій здобувачки дає підстави вважати дисертацію «Методологізація загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників в умовах

трирівневої системи вищої освіти» самостійним завершеним науковим дослідженням, яке містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, які мають наукову новизну й практичну значущість, є важливими для педагогічної науки.

Правомірним є висновок, що дисертація виконана згідно чинних вимог ДАК МОН України до докторських дисертацій, відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р. та № 607 від 15.07.2020 р.), що дає підстави для присудження **Бутенко Людмилі Леонідівні** наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.0.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інноваційних
технологій з педагогіки, психології та
соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені
Альфреда Нобеля»

[Signature]
Н. П. Волкова

Підпис

д.пед.н., проф. Волкової Н. П.
ЗАСВІДЧУЮ

Начальник

відділу розвитку персоналу та
електронного документобігу
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

[Signature]
О. О. Рубан